

RABBI MOISHE STERBUCH
CHIEF RABBI
and Vice President of
of the Orthodox Rabbinical Courts
JERUSALEM

techev Mishkalov 13 Ha-Nef Jerusalem Tel:02-651-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

חולים סופרים ומקרי חטאות ופיקוח נפש
רב בית הכנסת הגדול, ור"מ בבית הדין החרדי-מזרחי
בבית הכנסת הגדול, ור"מ בבית הדין החרדי-מזרחי
בבית הכנסת הגדול, ור"מ בבית הדין החרדי-מזרחי

בעוה"י כ"ח בתמוז תשע"ב

לכבוד הרב"ג המופלג רבי אליעזר הורו שליט"א

קובלתי בקונטרסו שמוכיח בעליל נגד מה שמפרסמים כי ה"פורפורה" זהו החלון שהיו עושים ממנו תכלת לציצית, וראוי לכל אחד לזכות לקיים מצוות תכלת בציצית, וכפי הנשמע הרבה בני תורה התחילו לחשוש לדבריהם והטילו תכלת בציצית. וע"ז מוכיח בקונטרסו מכמה וכמה הוכחות ברורות שאין לפורפורה שום קשר לתכלת, שבגמ' (מנחות מר.) מבר' שהחלון התכלת גופו דומה לים, ובריי"ת (ופירש רש"י תבנית דיוקנו) דומה לדג (וברמב"ם מבר' שלא רק דומה לדג אלא שהוא עצמו דג וכלשון הרמב"ם "זהו דג") וחי לכל הפחות שבעים שנה, והפורפורה רובם אינם דומים למראה הים, וכן צורת הפורפורה אינו כדג כלל, וחיים רק עד שבע שנים, וכן בירד' שבת (פ"א ה"ג) מוכיח שחלון יש בו גידין ועצמות (וכפי שפירשו הגליון הש"ס ובטוב ירושלים סס) והפורפורה אין בו גידין ועצמות, וכן שדעת הרמב"ם דהחלון דתכלת דמו שחור כדיו שזה אינו בפורפורה, ועוד שכוונה"ק מפורש דהחלון דתכלת נמצא בים כגת, וא"כ מוכח דהפורפורה שאינו נמצא בים כגת רק בים התיכון בין צור לחיפה אינו החלון דתכלת.

ובקונטרסו מבאר דבריו הוזה"ק אינו סתירה למה דאיתא בגמ' שבת כו. דנבחרא דן השאיר בא"י צידי חלון בין סולמות של צור לחיפה, דשני מיני חלון יש, אחד החלון שמפיקים ממנו התכלת למצוה שזהו בים כגת וכמפר' בזה"ק, ועוד איכא מין אחר שמשמשים בדמו לצביעה, ואותו מין מכונה חלון מחמת הדמיון שבינו לחלון התכלת, שמשניהם צובעים בדמם, ואותו חלון נמצא בין חיפה לצור, ומביא שכבר כ"כ הדי רמא (סנהדרין צא) דשני מיני חלונות יש. וא"כ אודא עיקר ראייתם שהפורפורה זהו החלון דתכלת שזהו מהא שהפורפורה נמצא בין חיפה לצור. דאיה"ג דהפורפורה נמצא בין חיפה לצור זהו החלון המוכא בגמ' שבת כו: אבל אותו חלון אינו החלון דתכלת לציצית.

וכן מביא מספר הקנה דהחלון דתכלת שחוטטים אותו ומוציאים את דמו, ומבאר שא"ז סתירה להא דאיתא בגמ' שבת (צה) דמקפידים להוציא דם החלון קודם מיתתו, דהגמ' מיייר' במין חלון שאינו החלון דתכלת, וכנ"ל דיש שני מיני חלונות, וא"כ הפורפורה שאין בו שחיטה כלל מוכח שאינו החלון דתכלת לציצית.

ומביא עוד ראיות ברורות ואכמ"ל. והמהדקים שהפורפורה הוא התכלת, נדחקים ליישב כל הוכחותיו, אבל המעיין ביושר ישפוט בצדק שתירוציהם רחוקים מהאמת.

תודתי שלוחה

לידיד נפשי המופלא

הרב פסח בודנהיימר שליט"א

שפלפל איתי בכל הדברים בלימודינו בצותא בכולל פוניבז'
ותיקן וסידר הדברים ועשאן שיהיו ראויים לעמוד על שולחן מלכים
ויזכה לישב בשמחה ובשלוחה באהלה של תורה לאורך ימים ושנים

RABBI MOISHE STERBUCH
CHIEF RABBI
and Vice President of
of the Orthodox Rabbinical Courts
JERUSALEM

Yeshuv Mishkalov 13 Har-Nof Jerusalem Tel:02-451-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מח"ס שיעורים ופסקי דין
רב בית הכנסת הגדול, ירושלים
מנן נשיא העדה החרדית
בקה"ק ירושלים ת"ז

RABBI MOISHE STERBUCH
CHIEF RABBI
and Vice President of
of the Orthodox Rabbinical Courts
JERUSALEM

Yeshuv Mishkalov 13 Har-Nof Jerusalem Tel:02-451-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מח"ס שיעורים ופסקי דין
רב בית הכנסת הגדול, ירושלים
מנן נשיא העדה החרדית
בקה"ק ירושלים ת"ז

דהנה איתא בגמ' (סנהדרין פח:) דבחוסיף מין אחר על ד' מינים דלולב, לרבנן דלולב אינו צריך אנד א"כ אין המין החמישי מחובר לר' מינים, ואמרין "דהאי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי". ודעת התוס' בסנהדרין שם והמ"ם דהאי טעמא "דהאי לחוריה קאי" נאמר ג"כ לענין שמחמת כן אינו עובר הלאו דבל תוסיף שלא תוסיף על המצוה דכל אחר עומד בפ"ע. אבל התוס' סוכה (לא:) וכן דעת הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תס"ח) דהא דקאמר הגמ' "דהאי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי" נאמר לענין שמחמת כן לא נפסלו הר' מינים ויצא יד"ה, אבל לענין לעבור הלאו דבל תוסיף עובר אפי' דהאי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי. (וודעת המאירי בסנהדרין בשם גדולי הדורות דלא רק עובר בבית אלא גם פסל המצוה. ולא מועיל הסברא "האי לחוריה קאי" אלא לענין שאינו נעשה זקן ממרא אם הורה לעשות כן). ועיין בביאור הלכה סי' ל"ד שכתב דלשיטה זו אם מניח תפילין דרש"י יחד עם תפילין דרית, אפי' דהאי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי, מ"מ עובר בלאו דכל תוסיף, ולכן המניח של רש"י עם תפילין של רית צריך להתנות שאינו רוצה לצאת יד"ה רק באותו תפילין שהוא אליבא דהלכתא והשאר הוא כרצונו בעלמא. ולשיטה זו מבואר דאפי' דלא שינה כלום בחפצא דמצוה דהאי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי, וכגון שהניח תפילין של רש"י עם תפילין של רית שכל תפילין עומד בפ"ע ולא נשתנה כלום בחפצא של התפילין, מ"מ אם בשעה שמקיים המצוה הוא מכוון לקיים המצוה גם בדבר נוסף עובר בכל תוסיף.

וא"כ הי' המטיל צבע בציצית ומכוון לקיים בזה מצות תכלת אם האמת שאינו תכלת עובר בכל תוסיף, שאף שבעצם צביעת החוטים לא שינה המצוה דהא מותר לצבוע חוטי הציצית (וכמ"ס בשו"ע סי' י"א ס"ה) ואין בזה איסור כל תוסיף, מ"מ כשמכוון לקיים בצבע מצות תכלת שזהו חלק ממצות ציצית (וכמ"ס הרמב"ם הל' ציצית פ"א היה שתכלת ולכן "שניהם מצוה אחת"), נמצא שכשמקיים מצות ציצית הוא מכוון לקיים מצות ציצית גם בעצם החוטים וגם בצבע וא"כ עובר בכל תוסיף, שמכוון לקיים המצוה בדבר נוסף מלבד המצוה, (ולדעת המאירי הג"ל לא רק שעבר בכל תוסיף אלא גם פסל המצוה).

[ואין לומר דכמו דכתבו התוס' בסוכה דבחוסיף מין אחר על ד' מינים, והמין הנוסף הוא שלא כדרך גדילתו, אינו עובר בכל תוסיף, דכיון דקיום המצוה הוא במינים כדרך גדילתו, אינו עובר בכל תוסיף אלא כשהוספה הוא מעין המצוה והיינו במינים כדרך גדילתו. א"כ הי' נימא כאן דלהאמת שא"ז תכלת נמצא שמקיים המצוה רק בחוטים, וכיון שקיום המצוה הוא רק בחוטים אינו עובר בבית אלא כאשר שהוספה תהא מעין המצוה והיינו כשמוסיף חוטים, אבל בחוסיף צבע שאין הצבע מעין הדבר שמקיים בו המצוה אינו עובר בכל תוסיף. דהא אינו דובר ביאורו במעדרים חמשים (ח"ב סי' ק"י) דמשי"כ התוס' דאינו עובר בבית כשהמין הנוסף שלא כדרך גדילתו, היינו דוקא בנטל המין בסתמא, אבל אם נתכוון ליטול המין למצוה עובר בבית אף אם זהו שלא כדרך גדילתו עיי"ש. ומה עוד דהא"ר (סי' תרנ"א) הביא מספר האגודה דגם כשהוסיף במין שלא כדרך גדילתו עובר בבית, וע"ע בבכורי יעקב (תרנ"א סי' ג) שמבאר שיטת האגודה ואמ"ל.]

ופלא הרבה שכבר כמה פעמים טענו שמצאו החלון ולבסוף נתברר שא"ז החלון. דהנה כידוע האדמו"ר מראדזין צוק"ל טען שדג הריגון זהו החלון דתכלת והבאים אחריו הוכיחו בדאמת שא"ז החלון דתכלת. ואח"כ בא הרב הרצוג וטען שדג הינטינה זהו החלון דתכלת (ותקבל כן אצל חסידו ראדזין, שלאחר המלחמה לא היה ידוע להם הא"ך להפיק התכלת מה"דינותן" ועל כן היו צובעים בדג "הינטינה". ועכשיו בזמן האחרון מצאו מין הפורפורה ופירסמו שזהו דאי התכלת ומפורסמים כן בעלונים וטוענים שעכ"פ זהו ספק וספיקא דאורייתא לחומרא, ותפשט הולך ללבוש, ועכשיו בא בקנטריסו ומכירה בעליל שהפורפורה אינו תואם כלל לסימני החלון המובא בתו"ל ודבריו ברורים.

וכשהאדמו"ר מראדזין צוק"ל טען שדג הריגון זהו החלון דתכלת ושלח לגאון ישראל שסיכמו לדבריו, לפי הידוע לנו, רובם ככולם של גאונים והצדיקים לא רצו לקבל דבריו וכמ"ס בערוך השולחן (סי' ט' י"ב) עיי"ש. והיו מגדולי ישראל שפירשו טעמם שחלון התכלת אינו דג "שנאבד" שאפשר לנו למצוא, רק שהקב"ה "גננו" לתכלת ולא יאה בוטינו עד ביאת משיח צדקנו (וכ"ה לשון המר"ר ומרדכי תנחומא ש"נגננו" התכלת), וכפי הנראה כך היה מקובל בידיו דור דור שהקב"ה גנן התכלת, ולכן במשך כל הדורות לא חיפשו כלל למצוא החלון דתכלת, ומעניי ישראל וקבלתם תורה היא.

ובכתבי האריז"ל מפורש הטעם שנפסק מאיתנו התכלת (מזמן הגאונים ואילך) שזהו משום שהתכלת דומה לרקיע, ומרמז שאנו מונהגים בהשגחתו יתברך, ולכן בזמן שזכינו לנסים ממש והיתה השגחת הקב"ה בגלוי היה מצוי אצלנו התכלת. אבל בזמן הגלות שהנהגת הקב"ה הוא בהסתר, נעלם מאיתנו התכלת. וא"כ לפי"ז בומנינו שאנו הסתר בתוך הסתר ואפי' בא"י פלטרין של מלך רודפים החרדים, דאי שצדיין לא הגיע הזמן שיתגלה התכלת.

ובעיקר טענת המצדדים ללבוש היום התכלת שטענתם דאף אם אי"ז דאי שמקיים בזה מצות תכלת מ"מ מספק ראוי להטיל הצבע בציצית, כיון שאם לא יועיל לא יזיק שאם אי"ז התכלת לא הפסיד מצות ציצית בלבן, שמקיימין מצות ציצית גם בלבן הצבוע בצבע בעלמא. הנה כבר טען כן האדמו"ר מראדזין צוק"ל בשעתו שהלמאי מספק לא יחמירו להטיל התכלת, אבל רוב גדולי הדור צ"ל לא קיבלו דבריו והכריעו דבכה"ג שהוא ספק חסרון ידיעה אם זהו התכלת אמרין שדאי"ז עדיף. אבל דע שלעצ"ד המחמיר מפסיד שעלול שיכשל באיסור כל תוסיף וכמו שאבאר.

RABBI MOISHE STERBUCH
CHIEF RABBI
 and Vice President of
 of the Orthodox Rabbinical Courts
 JERUSALEM

Yehov Mishkalov 13 Ha-Nof Jerusalem Tel:02-651-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

מחל"ס מוקדש למען השלום והחיים
 רב בית הכנסת הר"א, וילנא ביהמ"ד הר"א-סוף
 מנן משה הקדוש העליון
 בקה"ק ירושלים ת"ז

ועוד דהנה כבר נחלקו הקדמונים מהו מצות תכלת שלדעת הרמב"ם יש לצבוע חצי חוט, ולראב"ד חוט שלם, ולח"ס שני חוטים, והנהגים היום בתכלת צובעים חצי חוט וכשי' הרמב"ם. ומצא שלשי' החוט והראב"ד עובר בכל תגרע, שהטיל תכלת ולא הטיל כשישור. ואפשר דכיון שלא נתברר לנו כמי להכריע אם כהחוט או כהראב"ד או כהרמב"ם, ואין מקום מן הדין לחשוש שזה התכלת הוא רק חומרא בעלמא לא כדאי משום חומרא בעלמא ליכנס לחשש שלכמה פוסקים עובר בכל תגרע.

סוף דבר: בדואי לא נעשה אצלינו אפי' ספק שהפורפרא זהו תכלת, שלא שמענו מגדולי ישראל שהסכימו לחשוש שזהו התכלת, ובמקום דאיתחוק עד עכשיו שנגנו מאיתנו התכלת, לא כל הורצה ליתול את השם להחמיר יבוא ויטול. ולדעת אין שום חסידות להחמיר ללובשו, וכיון שגדולי ההוראה בזמנינו שפ"י הוראתם נוהגים בבית ישראל בכל דיני התורה, לא הסכימו לחשוש שזהו התכלת, המחמיר ללובשו הרי"ז דומה למה שאמר המחמיר כביש לא עשה כלום, ולא יקבל שכר על כך, רק יקבל שכר על הפרישה, והמחמיר כן בריבם אינו אלא יחרא, והורצה לקיים מצות תכלת, ילמד הלכות תכלת, שכמו שאמר חז"ל העוסק בתורת קרבנות נחשב כאילו הקריב קרבנות, כמו כן בלימוד ההלכות תכלת נחשב כקיום המצות תכלת.

ומרוב טרדות אני מסיים, ובדאי ראוי לפרסם קונטרסיו לזכות הרבים, והקב"ה ירחם עלינו ויחיש גאולתנו במהרה בימינו בקרוב ואז נזכה לקיים המצוה כהלכתה.

המצפה בכליון לרחמי שמים מרובים

הדברים נכונים וכן אומרים בשם החזו"א זצ"ל
 חיים קניבסקי

ה'תשנ"ב כ"ב ניסן תשנ"ב י"ח ניסן

RABBI MOISHE STERBUCH
CHIEF RABBI
 and Vice President of
 of the Orthodox Rabbinical Courts
 JERUSALEM

Yehov Mishkalov 13 Ha-Nof Jerusalem Tel:02-651-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

מחל"ס מוקדש למען השלום והחיים
 רב בית הכנסת הר"א, וילנא ביהמ"ד הר"א-סוף
 מנן משה הקדוש העליון
 בקה"ק ירושלים ת"ז

ואין לומר דכשמוסיף על מצוה מחמת ספק שאולי זהו המצוה אינו עובר בכל תוסף, שהרי אינו מכוון להוסיף על מצוות התורה. רק עושה כן מפני שמסופק שאולי זהו מצות התורה. דזה אינו, דזהו רק כשמוסיף צריך להחמיר לעשות המצוה, שאז אינו מוסיף על התורה, שהרי זהו רצונו ית"ש שמספק יעשה המצוה, אבל בספק שכן הדין א"צ לעשותו, וכנוד"ד שדווקא הדבר שזהו התכלת וא"צ להחמיר כלל, אם חושש להחמיר ומכוון למצות עובר בבית. (וכמו שכתב המשגיב בהמניח תפילין של רש"י עם של ר"ת צריכים להתנות כדי שלא לעבור בבית. ולא אמרנו שכיון שעושים כן מחמת שמסופקים כמו ההלכה אינו עובר בבית. וע"כ מוכרח כמ"ש שכיון שצריך ההלכה כרש"י ומן הדין אין חייב להחמיר להניח גם תפילין דרית לכן המחמיר להניח תפילין דרית עליו להתנות כדי שלא לעבור בכל תוסף). וע"כ ח"ס ר"ה (כח: ד"ה ומנא) שכתבו שגם כשאין מתכוון להוסיף ואינו עושה זאת אלא מחמת הספק עובר בכל תוסף וע"כ במע"ז ח"ב סי' ק"י שהארכתי בכל זה.

ולכן לדעתי המטיל צבע התכלת עליו לפרש כל פעם שלוש הציצית שמתנה שאם אי"ו התכלת הוא לובש החוט הצבוע לשם חוט לבן, וכמ"ס הביה"ל הנ"ל לענין המניח תפילין של רש"י עם של ר"ת שעליו להתנות כדי שלא יעבור בבית לשי' החוט' בסוכה ודעמיה.

מיהו לענ"ד כיון שהדבר רחוק שזהו התכלת אין ללבוש אף אם מתנה שאם אי"ו התכלת הוא לובש החוט הצבוע לשם לבן וכמו שנבאר. דהנה בתוספת מעשה רב ובכתר ראש מביא מהגר"ח מוואליץ זצ"ל שאמר שלדעתו הגר"א נמנה מלהניח תפילין דרית גם משום שחשש לכל תוסף. ויש לתמוה דאי משום חשש כל תוסף הי"ל עצה בפשיטות שיעשה כמ"ש בשו"ע שהמניח תפילין דרית יתנה שאם אין ההלכה כר"ת הוא מכוון שיהא כרצונו בעלמא. ועל כן נראה דרק להשו"ע דסבר דאף דעיקר ההלכה כרש"י (וכדקיי"ל שמברכים על תפילין דרש"י ולא חיישי שזהו ברכה לבטלה), מ"מ יש מקום לחשוש לשי' ר"ת ויר"ש יחמיר להניח גם תפילין דרית וכמבר בשו"ע שם, לשיטתו, ערוך שניית תפילין דרית בתנאי. אבל לדעת להגר"א דסבר דלהחמיר כשי' ר"ת זהו חומרא בעלמא, דכבר הוכרע הלכה כרש"י ואפי' יר"ש א"צ להחמיר כשי' ר"ת (וכמ"ש בתוספת מע"ר שם), לשיטתו, אין להניח תפילין דרית אפי' בתנאי, שבמקום שיש איסור כל תוסף זהו חומרא בעלמא אין כדאי לעשותו ולהתנות שאם אינו מצוה מכוון לשם מצוה, רק לא יעשהו ולא יכנס כלל לחשש כל תוסף. וא"כ ה"ה בגד"ד שאין כאן מקום ספק מן הדין שזהו התכלת, וזהו אינו אלא חומרא בעלמא, אין להחמיר כדי שלא יכנס כלל לחשש כל תוסף.

ועוד י"ל דכיון דלאו ידידי לאנשי שהלובשים התכלת לובשים כן בתנאי, א"כ הלובש תכלת אף אם לובשו בתנאי מ"מ יש לחשוש דמחוייב בכל תוסף, וכעין זה דאיתא בגמ' סוכה (מח:): דאסור לישן בשמיני בסוכה אף אם אינו מכוון למצוה משום דמחוייב כמסויף. וכ"ש שאין לפרסם שראוי לכל אחר להחמיר להטיל תכלת, שהרי לאו כ"ע בקאי להתנות, וכמו שכתב הרמ"א (סו"ס תרל"ח) דבזה"י לא נהגו להתנות תנאי בגמ' סוכה משום דלא בקאי פסיד בתנאי.

For more info, visit: www.techeiles.org